

Vrhovni sud Republike Hrvatske – odustajanje od sudske prakse

Pedeset je, možda i šezdeset godina otkako tužitelji u stotinama tisuća parnica za naknadu štete usklađuju svoje tužbene zahtjeve povisujući ih u skladu s prilikama u vrijeme zaključenja rasprave, ovisno o okolnostima kao što su vrijednost novca, inflacija ili pak orijentacijski kriteriji, koje je nekoć proklamirao Hrvatski ured za osiguranje, a danas to čini Vrhovni sud Republike Hrvatske. Podnošenjem tužbe prekinuta je zastara utuženih vidova štete pa se tužbeni zahtjev mogao uređivati i bez obzira na zastarne rokove. Imajući na umu trajanje sudskih postupaka od pet, sedam ili više godina, jasno je da zbog promijenjenih prilika tužbeni zahtjev nije mogao biti isti kao u početku, već se morao usklađivati, odnosno povećavati, ali nikad sud nije propitivao prigovor zastare na povišeni dio tužbenog zahtjeva, smatrajući da je podnošenjem tužbe nastupio prekid zastare za cijeli zahtjev s obzirom na to da se povećanjem ne mijenja ni činjenična, ni pravna osnova tužbe.

A onda...?

„(...) od ovog je pravnog shvaćanja revizijski sud **odstupio** i ustalio svoju praksu, a prema toj praksi u slučaju preinake tužbe povećanjem postojećeg zahtjeva u smislu odredbe čl. 191. st. 1. ZPP po ocjeni prigovora zastare treba imati u vidu da prekid zastarijevanja za preinačeni dio zahtjeva nastupa tek podnošenjem preinačenog zahtjeva, a ne podnošenjem tužbe.“ Rev-183/2020 od 27. rujna 2022.

Dakle, Vrhovni sud Republike Hrvatske napravio je drastičan zaokret u odnosu na pedesetogodišnju stabilnu i kontinuiranu pravnu praksu i zauzeo sasvim novi stav prema kojemu se na svako povećanje tužbenog zahtjeva ponovno ocjenjuje pitanje zastare računajući od dana povećanja tužbenog zahtjeva.

Da bi se unutar ustaljene i postojeće dugogodišnje sudske prakse mogao javiti problem, dalo se naslutiti nakon što je Vrhovni sud RH 29. studenoga 2002. donio Orijehtacijske kriterije o visini naknade neimovinske štete, kada su se počeli javljati prigovori da je preinaka tužbenog zahtjeva obuhvaćena zastarom. Međutim, VSRH još uvijek je slijedio stav da preinaka tužbe nema karakter novog zahtjeva glede početka tijeka zastare u odnosu na prvotni zahtjev čijim podnošenjem je došlo do prekida zastarijevanja ovih tražbina tužitelja pa je ustrajanje tuženika u prigovoru zastare bespredmetno (Rev-231/2004 od 10. ožujka 2004.). Slično VSRH u Revr-537/2006 od 5. listopada 2006. godine: „Podizanjem tužbe kojom pored ostaloga tužitelj traži naknadu štete na ime izgubljene zarade došlo je do prekida zastarijevanja iz tog vida štete pa je tužitelj mogao urediti tužbu i postaviti konačni tužbeni zahtjev iz tog vida štete u tijeku trajanja postupka i nakon pet godina računajući od dospelosti najstarijeg neisplaćenog potraživanja... Naime, prekid zastarijevanja podizanjem tužbe smatra se da nije nastupio ako vjerovnik

.....
Piše:
Bruno Spiz,
odvjetnik u
Zagrebu
.....

odustane od tužbe odnosno ako vjerovnikova tužba bude odbačena ili zahtjev odbijen (čl. 389. ZOO). Kako ovdje nije bilo odustanka od tužbe niti odbacivanja tužbe odnosno odbijanja tužbenog zahtjeva za naknadu štete zbog izgubljene zarade, zastarijevanje potraživanja s tog vida štete je prekinuto podizanjem tužbe i tužitelj je mogao iz tog vida štete zatražiti naknadu daljnje štete što je i učinio tijekom postupka.”

Isti, već tradicionalno ustanovljeni stav slijedile su i mnoge odluke županijskih sudova. Nasuprot tomu, nema zastare kod preinake – Županijski sud u Splitu Gž-2211/2022 od 20. travanja 2023.: „... prema stabilnoj praksi Ustavnog suda RH i Europskog suda za ljudska prava zastara predstavlja ograničenje prava na pristup sudu, najvažnijeg jamstva prava na pravično suđenje bez čijeg ostvarenja nema ostvarenja ni jednog drugog jamstva pravičnog suđenja (...) činjenica da je tužiteljica preinačila tužbu povećanjem tužbenog zahtjeva nakon donošenja Orijehtacijskih kriterija Vrhovnog suda RH od 15. lipnja 2020. ukazuje na zaključak da tužiteljica u trenutku podnošenja tužbe evidentno nije mogla predvidjeti pa posljedično tome niti postaviti tužbeni zahtjev u skladu s Orijehtacijskim kriterijima VSRH jer su Orijehtacijski kriteriji koji su bili na snazi u vrijeme podnošenja tužbe predstavljali objektivnu zapreku za postavljanje zahtjeva koji bi ih premašivao (...) slijedom navedenih razloga računanje tjeka zastarnog roka iz odredbe čl. 230. st. 1. ZOO za povećani dio tužbenog zahtjeva od dana preinake tužbe bilo bi suprotno ciljevima pravne sigurnosti i rezultiralo bi povredom prava na pristup sudu, najvažnijeg jamstva prava na pravično suđenje bez čijeg ostvarenja nema ostvarenja ni jednog drugog jamstva pravičnog suđenja u smislu čl. 29. st. 1. Ustava RH i čl. 6. st. 1. Europske Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.”

Sentenca – Županijski sud u Puli Gž-1405/2021 od 6. prosinca 2021.: „Prigo-

vor zastare povećanog dijela tužbenog zahtjeva nije osnovan. U smislu odredbe čl. 241. ZOO zastarijevanje se prekida podizanjem tužbe. U smislu citirane odredbe podnošenjem tužbe 10. prosinca 2018. nesporno unutar zastarnog roka došlo je do prekida zastarijevanja utužene tražbine tužitelja. Time što je tužitelj podneskom od 5. listopada 2021. povećao iznos naknade štete koji traži, tužitelj ju je preinačio, ali tako preinačena tužba nema karakter novog zahtjeva u pogledu početka i tjeka roka zastare u odnosu na prvobitni zahtjev, a čijim je podnošenjem došlo do prekida zastarijevanja tražbine tužitelja (tako i VSRH Rev-231/04).”

Županijski sud u Splitu Gž-750/2021: „Kada bi se zastara u odnosu na povišeni tužbeni zahtjev procjenjivala prema danu predaje tužbe u odnosu na povišeni dio, zastara bi vjerojatno nastupila u odnosu na mnoge zahtjeve tužitelja. Takvo pravno shvaćanje bi predstavljalo ograničavanje pristupa sudu, pa je potrebno procijeniti bi li to ograničenje bilo dopušteno. Za tu ocjenu potrebno je utvrditi slijedi li ograničenje legitimni cilj i postoji li razuman odnos proporcionalnosti između korištenih sredstava i cilja kojem se teži. Legitiman cilj je u ovom slučaju pravna sigurnost... Tužitelji za ovakvu promjenu u vrijeme podnošenja tužbe nisu mogli znati, dakle, kad bi se zastara procjenjivala prema danu povišenja tužbenog zahtjeva, tužitelji bi se našli u situaciji da njihov povišeni zahtjev neće uopće biti razmatran u meritumu iako su okolnosti zbog kojih tužitelji nisu mogli ‘pravodobno’ tj. unutar zastarnog roka podnijeti tužbu za naknadu štete objektivne prirode jer ih je naknadno odredio Vrhovni sud RH pa oni za njih nikako nisu mogli znati unutar tog roka. Primjenjivanje pravila o zastari predstavljalo bi pretjerani formalizam koji bi naštetio pravičnosti postupka. Pravila bi prestala služiti ciljevima pravne sigurnosti i poštenog suđenja i predstavljala bi prepreku koja bi sprečavala tužitelja

da o meritumu njegovog predmeta odlučiti sud. Ne može se smatrati razumnim zahtijevati da su tužitelji morali tražiti naknadu štete u vrijeme podnošenja tužbe u visini koju je Vrhovni sud RH naknadno odredio jer tužitelji u vrijeme kada je zastara istjecala nisu znali niti mogli znati za nešto što će naknadno biti u primjeni. Visina naknade štete u ovim situacijama mogla se stvarno utvrditi tek nakon što je Vrhovni sud RH zauzeo 'novo' pravno shvaćanje.”

Županijski sud u Zagrebu Gž-4221/2022 od 20. prosinca 2022.: „(...) pravna narav zahtjeva za naknadu neimovinske štete zbog povrede prava osobnosti koja predstavlja generički tužbeni zahtjev i visina koje se određuje sudskom odlukom različita je od pravne naravi zahtjeva za naknadu izgubljene zarade ili plaće ili drugih zahtjeva za naknadu imovinske štete i u pogledu dospijeća i u pogledu računanja zastare. Ovdje je zahtjev za naknadu štete preinačen povišenjem tužbenog generičkog – novčanog zahtjeva za naknadu neimovinske štete, za visinu koje su mjerodavne vrijednosti u vrijeme presuđenja pri čemu istovjetnost zahtjeva nije izmijenjena jer nisu promijenjeni činjenična i pravna osnovna tužbe. U slučaju preinake tužbe povećanjem tužbenog zahtjeva, pitanje dospijeća i zastare u odnosu na povećani dio neće se uvijek ocjenjivati samostalno niti će za dio tražbine na koji se odnosi preinačenje tužbe uvijek biti bitan dan preinake tužbe... Prekid zastare je nastupio podnošenjem tužbe za cijeli zahtjev, a ne preinakom tužbe za preinačeni dio zahtjeva kao što se ni dospijeće tražbine ne može razdvajati za povišeni dio zahtjeva. Ovo stoga jer je cijela tražbina naknade neimovinske štete dospjela prema ovdje mjerodavnoj odredbi čl. 12. st. 4. ZOOP, a radnja ostvarenja subjektivnog prava na naknadu te neimovinske štete poduzeta je podnošenjem tužbe čime je prekinuto zastarijevanje, što se odnosi i na povećane zahtjeve iz iste činjenične osnove.”

Županijski sud u Dubrovniku Gž-1106/2021: „(...) po stajalištu ovog suda podnošenjem tužbe došlo je do prekida zastare i u odnosu na ovaj dio tužbenog zahtjeva. Podnošenjem tužbe zastarijevanje je prekinuto, a preinaka tužbe od 18. lipnja 2020. nema značaj isticanja novog tužbenog zahtjeva u odnosu na prvotno postavljeni tužbeni zahtjev pa je do prekida zastare došlo podnošenjem same tužbe. Takvo pravno shvaćanje zauzeo je Vrhovni sud u odluci Rev-231/04.”

Županijski sud u Puli Gž-1287/2020: „(...) neosnovani su žalbeni navodi tuženika koji se odnose na zastaru za preinačeni dio zahtjeva iz podneska od 23. lipnja 2020. kojim je povećao iznos naknade štete obzirom da je podnošenjem tužbe u ovom predmetu došlo do prekida zastare u smislu odredbe čl. 241. ZOO pri čemu valja naglasiti da tužitelj nije tražio naknadu štete po nekim drugim osnovama u odnosu na osnove koje je zatražio u tužbi”.

Isti stav nastavlja se presudom Županijskog suda u Zagrebu Gž-2334/2021, Županijskog suda u Splitu Gž-2439/2016 od 8. lipnja 2017., Županijskog suda u Varaždinu Gž-669/09 od 15. lipnja 2009. godine.

Prijašnja praksa bila je višekratno potvrđena revizijskim odlukama Vrhovnog suda Republike Hrvatske.

Vrhovni sud RH Revr-537/2006: „Podizanjem tužbe kojom pored ostalog tužitelj traži naknadu štete na ime izgubljene zarade došlo je do prekida zastarijevanja iz tog vida štete pa je tužitelj mogao urediti tužbu i postaviti konačni tužbeni zahtjev iz tog vida štete u tijeku trajanja postupka i nakon pet godina računajući od dospelosti najstarijeg neisplaćenog povremenog potraživanja... Prekid zastarijevanja podizanjem tužbe smatra se da nije nastupio ako vjerovnik odustane od tužbe, ako tužba bude odbačena i zahtjev odbijen. Kako ovdje nije bilo odustanka niti odbacivanja odnosno odbijanja tužbenog zahtjeva za naknadu štete zbog izgubljene zarade,

zastarijevanje potraživanja iz tog vida štete je prekinuto podizanjem tužbe i tužitelj je mogao iz tog vida štete zatražiti naknadu daljnje štete što je učinio u tijeku postupka.”

Vrhovni sud RH Rev-231/2004 od 10. ožujka 2004.: „U smislu odredbe čl. 388. ZOO zastarijevanje se prekida podizanjem tužbe. U smislu citirane odredbe podnošenjem tužbe 13. svibnja 1995. nesporno unutar zastarnog roka došlo je do prekida zastarijevanja utuženih tražbina tužitelja. Time, pak, što je tužitelj podneskom od 2. ožujka 2020. povećao iznos naknade štete koji traži iz ovih utuženih osnova, tužitelj jest preinačio tužbu (u smislu odredbe čl. 191. st. 1. ZPP) kojoj preinaci se tuženik ne može protiviti (st. 2. čl. 1919. ZPP) no tako preinačena tužba nema karakter novog zahtjeva glede početka i tijeka roka zastare u odnosu na prvobitni zahtjev a čijim je podnošenjem došlo do prekida zastarijevanja ovih tražbina tužitelja. Stoga je ustrajanje tuženika u prigovoru zastare bespredmetno.”

Vrhovni sud RH Revr-537/2006 od 5. listopada 2006. i Revx-1196/2011: „Podizanjem tužbe kojom zahtijevamo isplatu određenog iznosa na ime naknade određenog vida štete, visina koja se utvrđuje prema cijenama u vrijeme donošenja sudske odluke (čl. 189. st. 2. ZOO) tužitelji ujedno poduzimaju radnju radi utvrđivanja tog potraživanja i radi njegovog ostvarenja te time sukladno navedenoj zakonskoj odredbi prekidaju zastarijevanje i u odnosu na povećane zahtjeve iz iste činjenične osnove.”

Citirane odluke dokazuju dosadašnju praksu da je preinaka tužbe povećanjem (povišenjem) tužbenog zahtjeva uvijek bila moguća jer se po istoj činjeničnoj i pravnoj osnovi nije tražilo ništa drugo nego samo nešto više, a zastara je bila prekinuta danom podnošenja tužbenog zahtjeva. Novi stav VSRH-a, prema kojem se svako povišenje tužbenog zahtjeva propituje u odnosu na zastarni rok, znači teški poremećaj postupovnih

i materijalno-pravnih odredaba kako za postupke koji su u tijeku tako i za one koji su pravomoćno dovršeni, ali je zatraženo dopuštenje za podnošenje revizije.

Time je uspostavljen novi odnos između stranaka u parnici pa tužitelj postaje inferioran u odnosu na tuženika, kojemu već i sam protek vremena ide na ruku. Kako parnice u pravilu ne završavaju u roku od tri godine, nego traju pet, sedam, deset ili više godina, tužitelj neće biti u mogućnosti da predvidi okolnosti koje budu vrijedile na dan zaključenja glavne rasprave pa tako neće moći unaprijed specificirati svoj tužbeni zahtjev prema okolnostima koje tada budu aktualne (vrijednost novca, orijentacijski kriteriji, promjene životnih prilika) i on će biti onemogućen da zbog zastare sud odlučuje o novom usklađenom zahtjevu. Sasvim je jasno da suprotna, tužena strana ima direktan interes da produlji parnicu što je više moguće jer će već protekom trogodišnjega zastarnog roka tužitelj biti onemogućen da usklađuje svoj zahtjev s recentnim prilikama.

Takav novi stav VSRH-a ne počiva na nekoj novoj pravnoj normi, već je rezultat „drukčijeg” čitanja već postojećih zakonskih propisa, pri čemu se ne uzima u obzir da se kod povećanja ne radi o novom, zasebnom tužbenom zahtjevu te da na takvo povećanje nije moguće primjenjivati više rokova zastare za štetu koja nije djeljiva. Vrhovni sud Republike Hrvatske pritom zanemaruje svoj Zaključak br. 3 III. sjednice Građanskog odjela od 30. ožujka 1987. godine, prema kojemu „nematerijalna šteta koja se u određenom obliku trajno ili trajnije ispoljava predstavlja jednu štetu pa se određuje jedan iznos naknade uzimajući u obzir trajanje te štete do donošenja presude i njeno trajanje u budućnosti”.

Novo tumačenje VSRH-a o zastari stavlja tužitelja u krajnje delikatnu položaj, svojevrsne „škare”, jer ako tužbeni zahtjev bude postavljen previsoko, slijedi rizik od plaćanja parničnoga troška tuženoj strani, a ako zahtjev bude postavljen

realno, u skladu s recentnim okolnostima, vjerojatno će se dogoditi da u parnici od pet, sedam, deset ili više godina visina tog zahtjeva više neće predstavljati pravičnu naknadu, a povišenje više neće biti moguće zbog nastupa zastarnih rokova. Zato je opravdano pitanje svrhe iznenadne promjene stava VSRH-a, odnosno „**odustajanja**” od starije sudske prakse, jer ta promjena nije inicirana promjenom zakona niti se može objasniti „brigom” za discipliniranje tužitelja u poduzimanju parničnih radnji pa ovakvo „novo” tumačenje postojećih zakonskih propisa za sada ostaje misterij.

Problem nezakonitosti nove prakse ne osjećaju samo odvjetnici koji zastupaju tužitelje u parnicama za naknadu štete nego i mnogi županijski sudovi, suci i pravni stručnjaci, o čemu svjedoče brojne odluke županijskih sudova, stručni članci (mr. sc. Iris Gović Penić, IUS INFO od 10. svibnja 2021. godine; mr. sc. Senija

Ledić, sudac Županijskog suda u Splitu, *Novine u građanskom zakonodavstvu*, 2022.; Sanja Artuković Kunšt, „Odvjetnik“ 2/2021). Za pravnu sigurnost, za osiguranje jedinstvene primjene zakona i ravnopravnosti građana te jednakost svih pred zakonom „odustajanje” od višedestljetne postojane sudske prakse znači netransparentno i arbitrarno postupanje s teškim implikacijama prema pravu na pošteno suđenje i pravu na pristup sudu. To će najbolje osjetiti tužitelji kojima je nakon višegodišnjih postupaka pravomoćno dosuđena naknada štete koja će revizijskim odlukama po „novoj” sudskoj praksi biti debelo smanjena ako se ustanovi da su tijekom parnice povisivali svoj zahtjev protekom zastarnog roka. Sasvim je sigurno da će Ustavni sud odlučivati o tužbama koje su već podnesene zbog revizijskih odluka po „novoj” praksi te s velikom znatiželjom i još većom nadom očekujemo pravorijek toga suda.

Europski sud za ljudska prava objavio je 20. veljače 2024. godine presudu pod brojem 14692, kojom se utvrđuje povreda prava tužitelja u parničnom postupku zbog nemogućnosti povišenja zahtjeva za neimovinsku štetu. Tužitelj Ivan Vugdelija, zastupan po odvjetnici Ivani Ilić Radnić iz Splita podnio je 2005. Općinskom sudu u Splitu tužbu protiv osiguravajućeg društva kojom je potraživao iznos od 40.000,00 kn. Tuženik je u jednom času priznao tužbeni zahtjev, a Općinski je sud u Splitu bez mogućnosti tužitelja da se očituje o tom priznanju donio djelomičnu presudu na temelju priznanja kojom je u biti presudio o cijelom tužbenom zahtjevu. Općinski sud je zatim nastavio postupak i 2009. donio još jednu presudu kojom je djelomično usvojio povišeni tužbeni zahtjev i osim već dosuđenih 40.000,00 kn dosudio još dodatnih 113.500,00 kn. Po žalbi tuženika Županijski sud u Splitu ukinuo je presudu i odbio tužbeni zahtjev preko 40.000,00 kn smatrajući da se radi o presuđenoj stvari, a takvo je stajalište potvrdio i Vrhovni sud RH, dok je Ustavni sud odbacio tužiteljevu ustavnu tužbu. Europski sud u obrazloženju presude navodi da se iznos neimovinske štete teško može procijeniti pa se ne može zamjeriti tužitelju što odmah nije tužbom naznačio viši iznos. Također, Europski sud smatra da je toga svjestan i hrvatski zakonodavac jer ZPP omogućuje sudu da prihvati naknadno povišene tužbene zahtjeve kad je to opravdano, čak i kad se tuženici protive povišenju. Ocjena je Europskog suda da je pristup domaćih sudova bio pretjerano formalističan, što je dovelo do nerazmjernog ograničenja tužiteljeva prava na pristup sudu.